

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XXXII, 1

SECTIO K

2025

WIKTORIA STOLARCZYK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Politologii i Dziennikarstwa
ORCID ID: 0009-0009-5821-0944

*Relacje państwo–Kościół w trakcie rządów Platformy Obywatelskiej
(2007–2015) i ich wpływ na rozwój sekularyzacji w Polsce*

State–Church Relations During the Civic Platform Government (2007–2015) and Their Impact
on the Development of Secularization in Poland

ABSTRAKT

Zjawisko sekularyzacji religii najogólniej definiowane jest jako wyzwolenie się człowieka i instytucji spod wpływów religii. Na przestrzeni ostatnich lat zjawisko to jest coraz bardziej widoczne w polskim społeczeństwie. Celem niniejszego artykułu jest próba zobrazowania wpływu prowadzonej polityki po 2007 r., która bezpośrednio wpłynęła na rozpowszechnienie się sekularyzacji w Polsce. Mimo iż nie możemy precyzyjnie określić, co było przyczyną spadku wiernych, to niewątpliwie podejmowane decyzje w sprawach światopoglądowych przez rząd Platformy Obywatelskiej, rozpowszechniające się potyczki na drodze państwo–Kościół, medialne doniesienia o konfliktach w stosunkach między rządem a przedstawicielami Kościoła oraz bezpośrednio odwoływanie się i piętnowanie działań prawno-politycznych przez duchownych wpłynęły na postrzeganie religii oraz samej instytucji Kościoła katolickiego w Polsce. Artykuł został podzielony na sześć części. Część pierwsza to zagadnienia teoretyczne wokół procesów sekularyzacji i sekularyzmu. Część druga przedstawia założenia programowe Platformy Obywatelskiej w odniesieniu do relacji państwo–Kościół, trzecia obrazuje problemy w relacjach państwo–Kościół w trakcie rządów Platformy Obywatelskiej. Część czwarta pokazuje wpływ polityki rządów PO w latach 2007–2015 na postrzeganie Kościoła i praktyki religijne, w piątej części ukazano postrzeganie religii przez obywateli, natomiast w szóstej przedstawiono opinię publiczną na temat przekazywanych kwot z budżetu państwa na Fundusz Kościelny. Badania w artykule wykazują, iż działania polityczne są jednym z ważniejszych czynników w badaniach nad procesami sekularyzacji w Polsce.

Słowa kluczowe: sekularyzacja, Platforma Obywatelska, Kościół, polityka, Polska, relacje państwo–Kościół

WSTĘP

Partia polityczna Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej została zarejestrowana przez Sąd Okręgowy w Warszawie 5 marca 2002 r. Platforma Obywatelska objęła władzę 21 października 2007 r. z wynikiem 41,51%, wprowadzając 209 posłów i 60 senatorów. Bronisław Komorowski został wówczas marszałkiem Sejmu, Bogdan Borusewicz marszałkiem Senatu, natomiast Prezesem Rady Ministrów został lider partii Donald Tusk [PO Historia]. W 2010 r., wskutek katastrofy smoleńskiej, w której zginął urzędujący wówczas Prezydent RP Lech Kaczyński, doszło do przedterminowych wyborów, które wygrał Bronisław Komorowski z wynikiem 53,01% głosów [PKW, 2010].

W wyborach parlamentarnych w 2011 r. Platforma Obywatelska ponownie wygrała, tym razem z wynikiem 39,18% i wprowadziła 207 posłów oraz 63 senatorów. Prezydent Bronisław Komorowski powierzył misję utworzenia rządu Donaldowi Tuskowi, marszałkiem Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencji została Ewa Kopacz, a marszałkiem Senatu Bogdan Borusewicz. 18 listopada 2011 r. został zaprzysiężony rząd koalicyjny PO–PSL. Od września 2014 r. stanowisko Prezesa Rady Ministrów sprawowała Ewa Kopacz, natomiast marszałkiem Sejmu został wówczas Radosław Sikorski [PO Historia].

Ówczesne relacje na płaszczyźnie państwo–Kościół nie były tak zacieśnione, jak mogliśmy obserwować po 2015 r. Niewątpliwie wynikało to m.in. z ideologii propagowanej przez partię Platformy Obywatelskiej, a po 2015 r. przez Prawo i Sprawiedliwość, biorąc pod uwagę fakt, że obie partie plasują się na odmiennych krańcach ideologicznej osi politycznej. Niemniej jednak już po 2007 r. możemy zauważyć działania, które w znaczący sposób przyczyniły się do przyspieszenia procesów sekularyzacji w Polsce. W programach wyborczych PO z 2007 oraz z 2011 r. nie odnajdziemy zapisów związanych z kwestią regulacji stosunków państwa i Kościoła, jednak ewoluujące przejście partii od centrum ku lewej stronie politycznej było pokłosiem spraw, które podnosił ówczesny rząd, w głównej mierze o charakterze światopoglądowym, w tym religijnym. Dlatego też głównym celem artykułu jest analiza działań politycznych w czasie I i II rządu Donalda Tuska oraz I rządu Ewy Kopacz, które bezpośrednio wpłynęły na dalszy bieg relacji państwa i Kościoła w Polsce.

W artykule pod pojęciem sekularyzacji rozumie się formę uwalniania jednostek i instytucji spod wpływów religii. Przybiera ona charakter zwiększonej krytyki rządzących względem wypowiedzi i rekomendacji przedstawicieli Kościoła, jak również objawia się w danych statystycznych, które nakreślają tendencje spadkowe w strukturze wyznaniowej w Polsce.

Artykuł został podzielony na sześć części. Część pierwsza to zagadnienia teoretyczne wokół procesów sekularyzacji i sekularyzmu. Część druga przedstawia założenia programowe Platformy Obywatelskiej w odniesieniu do relacji państwo–Kościół, trzecia obrazuje problemy w relacjach państwo–Kościół w trakcie rządów

Platformy Obywatelskiej. W części czwartej pokazano wpływ polityki rządów PO w latach 2007–2015 na postrzeganie Kościoła i praktyki religijne, w piątej ukazano odbiór religii przez obywateli, natomiast w szóstej przedstawiono opinię publiczną na temat przekazywanych kwot z budżetu państwa na Fundusz Kościelny.

W procesie badawczym wykorzystano następujące metody badawcze: 1) analiza systemowa, w szczególności analiza mikrosystemu, która została zastosowana przy badaniu zmian prawnych, do których doprowadziły konkretne decyzje polityczne Platformy Obywatelskiej; 2) analiza instytucjonalno-prawa, zastosowana przy badaniu aktów normatywnych, tj. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordatu czy ustaw budżetowych; 3) metoda monograficzna, która obrazuje zmiany zachodzące wewnątrz samej instytucji Kościoła; 4) metoda porównawcza służąca do analizy danych statystycznych na przestrzeni lat 2007–2015.

SEKULARYZACJA I SEKULARYZM W PERSPEKTYWIE TEORETYCZNEJ

Sekularyzacja oraz sekularyzm są nieodłącznymi elementami życia społecznego, w tym również politycznego, a potęguje to fakt coraz bardziej globalizującego się świata. Początków terminu „sekularyzacja” możemy doszukiwać się w XVI w. Giacomo Marramao, włoski filozof, twierdzi, że pojęcie to wywodzi się z języka prawnego Kościoła, jednakże poza znaczeniem w kontekście prawnym obejmuje również w swojej historii polityczność, która jest związana z przekazywaniem dóbr władzy kościelnej na ręce tworzącego się wówczas świeckiego państwa [Klemczak 2007]. Samo pojęcie „sekularyzacja” występuje w kilku znaczeniach. W pierwszym ujęciu odnosi się do przejmowania przez władzę świecką terytoriów i posiadłości należących do Kościoła. W drugim w prawie kanonicznym Kościoła rzymskokatolickiego termin ten oznacza duchownych, którzy otrzymali święcenia, ale zrezygnowali ze stanu kapłańskiego. Trzecie znaczenie jest związane z rozumieniem sekularyzacji jako procesu stopniowego uniezależnienia się człowieka i instytucji społecznych od wpływów religii, a w czwartym znaczeniu, w teologii, szczególnie protestanckiej, traktuje się sekularyzację jako realizację podstawowych motywów chrześcijaństwa [Marczewska-Rytko 2010].

Jeśli zaś mówimy o sekularyzmie, to warto wyodrębnić trzy główne sposoby jego rozumienia, tj. sekularyzm polityczny, socjologiczna teoria sekularyzmu oraz koncepcja sekularyzmu José Casanovy. W ogólnym rozumieniu sekularyzm polityczny to idea rozdziału Kościoła od państwa jako podstawowej zasady organizacji państwa. Głównym założeniem tak rozumianego sekularyzmu politycznego jest przekonanie, że państwo liberalno-demokratyczne powinno mieć charakter świecki, aby zagwarantować równe traktowanie wszystkich obywateli, bez względu na ich poglądy czy wyznawane wartości [Leśniczak 2020]. Jocelyn Maclure i Charles Taylor wskazują, że nadrzędne cele sekularyzmu wyznaczone są przez równość i wolność. Z tego też względu tworzące się wewnętrzne podziały sekularyzmu politycznego, które były

spowodowane konfliktem między wolnością a równością, pozwoliły wyodrębnić dwa typy sekularyzmu – sekularyzm sztywny lub zamknięty oraz sekularyzm elastyczny lub otwarty. Pierwszy z nich dąży do ograniczenia wolności religijnej, uzasadniając to potrzebą zachowania równości lub rygorystycznie pojmowanego rozdziału państwa i Kościoła. W tym ujęciu pojawia się także postulat sprowadzenia religii wyłącznie do sfery prywatnej. Koncepcja sekularyzmu otwartego kładzie nacisk na ochronę wolności sumienia i opiera się na bardziej elastycznym rozumieniu zasady rozdziału państwa od Kościoła oraz neutralności. Takie podejście umożliwia wprowadzanie działań dostosowawczych. J. Maclure i Ch. Taylor krytykują sekularyzm zamknięty za jego antyreligijne nastawienie i sztywne trzymanie się ogólnych zasad. Taki model utrudnia dziś realizację wartości i równości w zróżnicowanych społeczeństwach. W przeciwieństwie do niego sekularyzm otwarty, oparty na elastyczności i kompromisie, lepiej odpowiada na wyzwania pluralizmu, ponieważ pozwala wziąć pod uwagę różne racje oraz względy historyczne i społeczne, dzięki czemu potrafi on w lepszy sposób poradzić sobie z problemami pojawiającymi się w społeczeństwach pluralistycznych [Barnat 2017].

W ujęciu socjologicznym sekularyzm jest postrzegany jako proces społeczny, stanowiący część szerszego procesu modernizacji i racjonalizacji charakterystycznego dla społeczeństw nowoczesnych. Procesy unowocześniania życia społecznego obejmowały również procesy sekularyzacji, a więc następowało stopniowe ograniczenie znaczenia instytucji religijnych oraz praktyk i przekonań religijnych na rzecz rozwiązań opartych na nauce i rozumie. Modernizacja i racjonalizacja osłabiły centralną rolę religii w życiu społecznym, a praktyki religijne stały się indywidualnym wyborem, a nie podstawą legitymizacji porządku społeczno-politycznego, jak miało to miejsce w społeczeństwach preindustrialnych [Leśniczak 2020].

José Casanova mówi o sekularyzacji jako historycznym procesie, wyłaniającym się z dychotomicznego podziału średniowiecznego chrześcijaństwa na sferę religijną i świecką, podkreślając przy tym, że współczesny Kościół katolicki przez *aggiornamento* stara się dostosowywać do wyzwań nowoczesności, co jest utrudnione przez postępującą sekularyzację społeczeństw. W związku z tym Casanova pojmuje sekularyzację nie tylko jako proces oddzielania religii od sfery publicznej, lecz jako głęboką przemianę strukturalną, w której Kościół katolicki stara się znaleźć równowagę między tradycją a nowoczesnością [Casanova 2008]. Koncepcja sekularyzmu José Casanovy obejmuje trzy znaczenia. Po pierwsze, sekularyzm to rozmywanie granic między sferą religijną a świecką, przekształcając elementy religijne w świeckie. W tym rozumieniu sekularyzować oznacza „czynić światowym”. Po drugie, opisuje społeczeństwa niereligijne, w których wraz z modernizacją następuje akceptacja malejącego znaczenia praktyk i przekonań religijnych. Po trzecie, sekularyzm oznacza świadome przyjęcie koncepcji o nieracjonalności wiary, a nie jedynie jej brak czy obojętność [Leśniczak 2020].

ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE PLATFORMY OBYWATELSKIEJ W ODNIESIENIU DO RELACJI PAŃSTWO-KOŚCIÓŁ

W deklaracji ideowej Platformy Obywatelskiej, przyjętej przez Klub Poselski Platformy Obywatelskiej w dniu 21 grudnia 2001 r., a następnie zawartej w programie wyborczym partii w 2007 r. możemy przeczytać, że: „Fundamentem cywilizacji Zachodu jest Dekalog. Wierzimy wspólnie w trwałą wartość norm w nim zawartych. Nie chcemy, by Państwo przypisywało sobie rolę strażnika Dekalogu. Ale Państwo nie może pozwalać, by jedni – łamiąc zawarte w nim zasady – pozbawiali w ten sposób godności i praw innych albo deprawowali tych, którzy nie dojrzeli jeszcze do pełnej odpowiedzialności za swoje życie” [PO 2007]. Czytając dalej w tym samym dokumencie, partia odwołuje się do słów papieża Jana Pawła II: „Zdolność człowieka do inicjatywy i przedsiębiorczości stanowi źródło bogactwa społecznego, zaś wolny rynek jest najbardziej skutecznym narzędziem wykorzystywania zasobów i zaspokajania potrzeb. Te słowa Jana Pawła II, pochodzące z encykliki *Centesimus Annus* (IV, 32, 34), dobrze wyrażają nasze przekonanie o wartości twórczego i aktywnego wysiłku człowieka w procesie gospodarczym” [PO 2007]. Na samym wstępie zauważamy, że wartości chrześcijańskie dla Platformy Obywatelskiej stanowią fundament działalności, jednakże z zaznaczeniem, że rolą państwa nie jest obrona tych wartości, lecz ochrona jednostek przed konsekwencjami złamania tych praw. W programie wyborczym PO z 2007 r. nie odnajdziemy kwestii odnoszących się do pozycji Kościoła czy samej religii i związków wyznaniowych. Może to wynikać z faktu, że Platforma Obywatelska, jak również sam Donald Tusk, chcąc kreować swoją politykę w pozycji centrum, nie chcieli tym samym stracić elektoratu, który był bardziej konserwatywny. Podkreślając znaczenie elektoratu, wart odnotowania jest fakt, że podział na lewicę i prawicę pełni funkcję fundamentalnej kategorii porządkującej, która ułatwia orientację w sferze dyskursu politycznego. Z perspektywy aksjologicznej nurt lewicowy odwołuje się przede wszystkim do indywidualizmu, akcentuje wyższość praw i wolności jednostki, podkreśla postawy laickie i wspiera organizacje ponadnarodowe. Natomiast prawica, w wymiarze kulturowym, odznacza się przywiązaniem do tradycyjnych wartości, hierarchii, porządku publicznego oraz utrzymywaniem ścisłych relacji z Kościołem i dystansem wobec zjawisk uznawanych za zagrażające jego nauczaniu [Karnowska 2010]. Badania elektoratu przeprowadzone w 2009 r. pokazują, iż najwięcej respondentów wpisało się wówczas w elektorat Platformy Obywatelskiej. Co ciekawe, największy odsetek osób deklarujących prawicową orientację ideową sympatyzował zarówno z Prawem i Sprawiedliwością, jak i z Platformą Obywatelską, podczas gdy największa liczba osób identyfikujących się z poglądami lewicowymi również należała do elektoratu PO. Natomiast dominującą grupę wśród zwolenników PO stanowili wyborcy określający swoje poglądy jako centrowe, co wskazuje na brak wyraźniej polaryzacji wewnątrz jej elektoratu. Przełożyło się to na potencjał mobilizacyjny umożliwiający Platformie Obywatelskiej oddziaływanie na różne segmenty sceny politycznej [Karnowska 2010]. Sama partia PO była w tamtym czasie bardzo zróżnicowana pod względem światopo-

glądowym. Obrazują to m.in. postawy względem tematu aborcji w Polsce. W 2006 r. lider Ligi Polskich Rodzin, Roman Giertych, zaproponował nowelizację ustawy zasadniczej i wprowadzenie konstytucyjnej ochrony życia od poczęcia [Kowalczyk 2020]. LPR zarzuciła posłom PO, że podtrzymanie dotychczasowego brzmienia prawnego ws. ochrony życia ludzkiego jest sprzeczne ze stanowiskiem episkopatu. Do 13 kwietnia 2007 r. proponowano rozwiązania, które miały znowelizować art. 38 Konstytucji w brzmieniu wyraźnego zapisu o zakazie aborcji, ostatecznie jednak Sejm odrzucił sugerowaną nowelizację – za wprowadzeniem zmian było 24 posłów PO, 66 przeciw, a 36 wstrzymało się. Uwidocznili się wówczas podział ideowy, jaki panował w Platformie Obywatelskiej. Innym przykładem obrazującym niespójność partii w kwestiach światopoglądowych są wyniki głosowania ws. nowelizacji ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerywania ciąży oraz niektórych innych ustaw. W 2011 r. wniesiono do Sejmu społeczny projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach przerywania ciąży oraz niektórych innych ustaw. Proponowano w nim m.in. rezygnację z obowiązujących trzech możliwości przerywania ciąży. 1 lipca 2011 r. Sejm odrzucił wniosek o odrzucenie projektu obywatelskiego, przeciw opowiedziało się 69 posłów z Platformy Obywatelskiej, za – 128, a 10 posłów PO wstrzymało się od głosu [Kowalczyk 2020]. Ponownie uwidoczniły się rozbieżności panujące w partii Platformy Obywatelskiej. W wywiadzie w 2009 r. Donald Tusk zabrał głos w kwestii relacji państwa i Kościoła, mówiąc: „Tym co może dobrze służyć i państwu, i Kościołowi – jeśli mogą pozwolić sobie na taką uwagę – jest zdrowy rozsądek i świadomość jak wielkim dobrem był Kościół w historii Polski, i jakim pozostaje także i dziś. Równocześnie, kiedy rozmawiam z biskupami, to mam odwagę mówić wyraźnie, że państwo polskie musi być odporne na naciski ze strony każdej grupy i każdej instytucji, Kościoła nie wyłączając” [eKai 2008]. Donald Tusk dalej dodaje: „Jestem przekonany, że istnieje możliwość budowania nowoczesnego państwa i nowoczesnego społeczeństwa, w którym ludzie cieszą się wolnością, a państwo wykonuje swoje funkcje i w przyjazny sposób odbywa się współpraca państwa i Kościoła” [eKai 2008]. Według ówczesnego premiera, relacje między państwem i Kościołem powinny opierać się na zdrowym rozsądku i świadomości, natomiast Konstytucja i Konkordat w odpowiedni sposób regulują kwestie prawne, sprzyjające dobrej relacji obu podmiotów. W czasie pierwszego rządu Donalda Tuska w debacie publicznej, która przysporzyła spięcia w relacjach z Kościołem, pojawiły się dwa tematy. Pierwszym było finansowanie z budżetu państwa zapłodnienia metodą *in vitro*, drugim natomiast były kwestie prawne względem religii jako przedmiotu w szkołach publicznych.

PROBLEMY W RELACJACH PAŃSTWO-KOŚCIÓŁ W TRAKCIE RZĄDÓW
PLATFORMY OBYWATELSKIEJ

Kwestie zapłodnienia metodą *in vitro* budziły spory w polskim parlamencie od 2004 r., jednak za rządów Prawa i Sprawiedliwości temat nie był poruszany [Prawo.pl 2015]. Powrócił w 2007 r., gdy władzę objęła partia Platformy Obywatelskiej. Przez cały okres rządów PO trwały dyskusje nad projektem ustawy, a dotyczyły głównie tego, aby dana ustawa była zgodna pod względem moralnym i prawnym [Prawo.pl 2015]. Dodatkowym problemem w tej sprawie była przyjęta przez Polskę w 1999 r., lecz nieratyfikowana Konwencja Bioetyczna Rady Europy, która m.in. regulowała kwestie *in vitro* [Prawo.pl 2015]. Głównym punktem sporu wewnątrzpartyjnego były kwestie tego, czy dostępność tej metody będzie możliwa dla par niebędących w związku małżeńskim oraz to, czy zarodki można mrozić [Prawo.pl 2015]. Ostatecznie ustawa o *in vitro* została uchwalona przez Sejm 25 czerwca 2015 r., a niespełna miesiąc później podpisana przez ówczesnego Prezydenta Bronisława Komorowskiego [Prawo.pl 2015]. Konferencja Episkopatu Polski już w 2010 r. na zebraniu plenarnym oznajmiła, że: „Osoby stosujące procedurę *in vitro* i z niej korzystające są zagrożone popełnieniem ciężkiego grzechu zrywającego więź z Bogiem i osłabiającego jedność z Kościołem Chrystusowym” [KEP 2010]. 10 lipca 2015 r. Prezydium KEP wydało komunikat, w którym stwierdzono, iż: „Wyniki głosowania w Senacie w sprawie ustawy dotyczącej procedury *in vitro* – pod pozorem leczenia niepłodności – legalizują m.in. niszczenie ludzkich embryonów. Wyrażamy temu zdecydowany sprzeciw. Cel nigdy nie uswięca środków; tak jest i tym razem” [KEP 2015a]. Tydzień później Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski, ks.abp Stanisław Gądecki, wystosował list do Prezydenta RP Bronisława Komorowskiego z prośbą o przekazanie Sejmowi ustawy „o tzw. niepłodności” do ponownego rozpatrzenia lub skierowanie jej do Trybunału Konstytucyjnego [KEP 2015b]. 22 lipca 2015 r. Prezydent RP podpisał ustawę o *in vitro* oraz odpowiedział Przewodniczącemu KEP, tłumacząc, dlaczego postanowił podpisać tę ustawę [Prezydent.pl 2015]. Bronisław Komorowski pisał, że „moje stanowisko w tej sprawie podyktowane jest zarówno troską o wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, jak i szacunkiem do roli Episkopatu w naszym życiu społecznym. Roli budowanej w oparciu o zasadę wzajemnego poszanowania autonomii państwa i Kościoła. Zadaniem Prezydenta jako głowy Państwa jest troszczyć się o wszystkich obywateli, bez względu na ich światopogląd czy wyznanie, godzić skrajne stanowiska i dbać o wypracowanie w Sejmie konsensusu” [Prezydent.pl 2015]. W odpowiedzi na list od Prezydenta RP Przewodniczący KEP inaczej niż Prezydent zinterpretował zapisy prawne, dodając przy tym, iż: „Kościoł i wspólnota polityczna mogą pełnić swoją służbę dla dobra wszystkich tym skuteczniej, im lepiej prowadzić będą ze sobą zdrową współpracę. Tego współdziałania dla dobra obywateli Polski niejednokrotnie brakowało i dalej brakuje, szczególnie w obronie praw i godności człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci” [KEP 2015c]. Z przytoczonego fragmentu możemy zauważyć, że nie tylko kwestia *in vitro* była problematycznym działaniem rządu dla Kościoła.

Drugą kwestią, która również była tematem konfliktów, były lekcje religii w szkołach publicznych. W 2009 r. Sojusz Lewicy Demokratycznej wniósł wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o sprawdzenie zgodności z konstytucją przepisów rozporządzenia ministra edukacji o wliczaniu oceny z religii do średniej na świadectwie [DGP 2009]. W 2007 r. ówczesny minister edukacji Roman Giertych znove-lizował rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów, w którym mimo nieobowiązkowych zajęć religii ocena ta liczy się do średniej na świadectwie szkolnym [DGP 2009]. Trybunał Konstytucyjny orzekł zgodność rozporządzenia z Konstytucją [DGP 2009]. Krytycy poddają w wątpliwość wyroki TK w sprawach teistycznych. Podnoszone były argumenty, które stwierdzają nietrafność identyfikacji problemu konstytucyjnego [Szymanek 2012]. W tym konkretnym przypadku czytamy w orzeczeniu, że „nauczanie religii i nauczanie innych przedmiotów poddane jest tym samym zasadom i tym samym konsekwencjom wynikającym z umieszczenia w programie nauczania [...]. Oznacza to, że konsekwencją nauczania religii w ramach respektowania wolności religijnej może być zamieszczenie ocen z religii na świadectwie szkolnym, a konsekwencją ocen z religii na świadectwie szkolnym może być także równoprawna z innymi przedmiotami nauczania możliwość wliczania ocen z religii (i etyki) do średniej końcowej” [TK 2009]. Jarosław Szymanek wskazał, że dany ciąg wnioskowania nie jest prawidłowy, gdyż nie ma wspólnej części spraw dla konstytucyjnego pozwolenia na nauczanie religii w szkole publicznej, umieszczanie oceny z religii na świadectwie oraz wliczanie do średniej tejże oceny [Szymanek 2012]. Dodał, że mimo łączącej je podstawy są to trzy odmienne kwestie i jedna nie może wynikać z drugiej [Szymanek 2012]. Dodatkowymi problemami związanymi z nauczaniem religii było jej finansowanie. Mianowicie zastanawiano się, czy lekcje religii powinny być nauczane w budynkach szkolnych. W czasie kadencji pierwszego rządu D. Tuska ogłoszono również, że będą planowane prace nad wprowadzeniem religii jako przedmiotu dodatkowego na egzaminie maturalnym [Wprost 2007]. Katarzyna Hall, ministra edukacji w latach 2007–2011, mówiła, że zanim lista przedmiotów maturalnych zostanie rozszerzona, musi być sprawdzona zgodność z aktami prawnymi [Wprost 2007]. W przypadku religii sytuacja jest o tyle skomplikowana, że to nie Ministerstwo Edukacji Narodowej zatwierdza program nauczania, lecz władze kościelne zgodnie z zapisami w Konkordacie [Wprost 2007]. Art. 12 ust. 2 Konkordatu wskazuje, że: „Program nauczania religii katolickiej oraz podręczniki opracowuje władza kościelna i podaje je do wiadomości kompetentnej władzy państwowej” [Konkordat 1993]. Temat religii na maturze ucichł, jednak zastąpiło go rozporządzenie MEN z dn. 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, obowiązujących od 1 września 2012 r. Konflikt, jaki był wówczas między rządem a Kościołem, dotyczył wycofania lekcji religii z ramowego planu nauczania [MEN 2012]. Episkopat domagał się przywrócenia religii do ramowego planu nauczania, mówiąc przy tym, że jest to „pewna dyskryminacja religii w stosunku do innych przedmiotów” [Newsweek 2012]. W komunikacie z zebrania plenarnego biskupi podkreślali, że

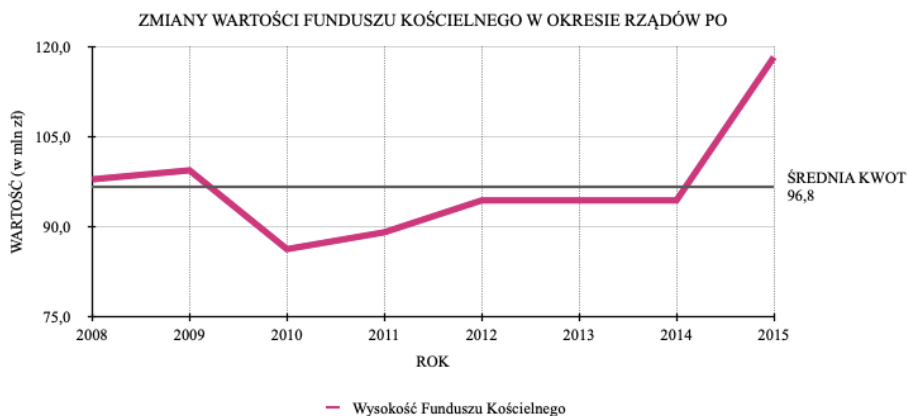
„religia jako przedmiot nauczania ma istotne znaczenie w procesie kształtowania postaw moralnych i wychowania młodego pokolenia [...] Biskupi przypominają postanowienia Konstytucji RP, zapisy konkordatowe oraz ustawę o systemie oświaty i apelują o zmianę rozporządzenia Ministerstwa, by jego przepisy gwarantowały [...] prawo do nauczania religii w szkołach publicznych” [KEP 2012a]. Rzecznik KEP, ks. Józef Kloch, podkreślał, że zajęcia z religii wpisano w szkolny plan nauczania, który jest finansowany przez samorządy, co wywołało obawy o brak funduszy na pokrycie kosztów nauki religii w szkołach publicznych [Tok FM 2012]. Rzecznik Konferencji Episkopatu Polski zasugerował również możliwość łamania przepisów Konkordatu [Tok FM 2012]. Ministra edukacji Krystyna Szumilas wyjaśniała, że religia zostaje w szkołach nadal bezpłatna oraz że znajduje się w rozporządzeniu o ramowym planie nauczania tak samo jak wychowanie do życia w rodzinie czy też nauka języka mniejszości narodowej [Tok FM 2012].

Pod koniec pierwszej kadencji rządów Platformy Obywatelskiej z partii odszedł Janusz Palikot, krytykując jej sposób prowadzenia polityki i podejmując próbę przejęcia elektoratu rozczarowanego brakiem realizacji postulatów obyczajowych. Utworzony przez niego ruch przekształcił się w czerwcu 2011 r. w partię Ruch Palikota, odwołując się do postępowego liberalizmu i postulując m.in. świeckość państwa czy prawa dla osób LGBT [Jartyś 2016]. W programie wyborczym Platformy Obywatelskiej z 2011 r. ponownie, podobnie jak w programie wyborczym z roku 2007, nie odnajdziemy żadnego zapisu związanego z kwestiami szeroko pojętej religii, regulacji stosunków państwa i Kościoła czy nawet kwestii dotyczących spraw światopoglądowych. W kampanii wyborczej w 2011 r. Platforma Obywatelska, walcząca o elektorat centrum i lewicy, pozycjonowała się jako partia aideo logiczna, w związku z tym w kampanii nie były poruszane kwestie aborcji, in vitro czy legalizacji związków par homoseksualnych. Dezideologizację widać również w ofercie wyborczej, gdyż nie odwoływano się już do Dekalogu, jak to miało miejsce w „Deklaracji Ideowej” Klubu Parlamentarnego PO z 2001 r. Był to zabieg, dzięki któremu partia propagowała swój wizerunek jako „partii dla przeciętnego obywatela” oraz ugrupowania, którego nie da się jednoznacznie przypisać do jednego nurtu ideologicznego [Kowalczyk, Hurska-Kowalczyk 2012]. Widać to we wstępie programu wyborczego PO z 2011 r.: „Następny krok. Razem”, w którym Donald Tusk pisał: „Dlatego pośród nas są dzisiaj zarówno rzecznicy wolności i zmiany, jak też ciągłości i autorytetu, konserwatywni liberałowie i chrześcijańscy demokraci. Nie jesteśmy z prawicy ani z lewicy” [PO 2011]. W *expose* wygłoszonym na 1. Posiedzeniu Sejmu w dn. 18 listopada 2011 r. Donald Tusk mówił o zmianach finansowania przez państwo osób duchownych: „Uznajemy, że – tak jak w przypadku Komisji Majątkowej, która przestała funkcjonować, bo ustały przesłanki, dlatego że majątek, o którym mówiono przed laty, wrócił do kościołów – ustały też przesłanki tego dzisiejszego rozwiązania i duchowni powinni uczestniczyć w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych. Jeśli będzie to wymagało [...] zmian w konkordacie, jesteśmy na to gotowi” [Sejm RP 2011]. Podczas drugiej kadencji rządów Platformy Obywatelskiej, poza

sprawami wcześniej wymienionymi, które ciągnęły się przez cały okres władzy PO, kwestiami sporu w relacjach rządu z Kościołem były m.in. rozważania nad likwidacją Funduszu Kościelnego, czy ustawa Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie koncesji dla Telewizji Trwam.

W marcu 2012 r. podczas komisji wspólnej rządu i episkopatu polski minister administracji i cyfryzacji przedstawił założenia dotyczące ustawy, która miałaby zlikwidować Fundusz Kościelny [DGP 2012]. Jak podaje Serwis Rzeczypospolitej Polskiej „Gov.pl”, „Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r., o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z póź. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie” [Ołtarzewska 2023]. Propozycja ustawy dotyczyła usamodzielnienia płatności składek duchownych za ubezpieczenia społeczne i zdrowotne, natomiast kwestie związane z opłacaniem katechetów w szkołach nadal pozostawałyby w gestii państwa [Zwoliński 2012]. W zamian za likwidację Funduszu Kościelnego rząd zaproponował prawo odpisu 0,3% podatku rocznego na cele Kościołów i związków wyznaniowych [Zwoliński 2012]. Należy dodać, że Konkordat reguluje tego typu sprawy w art. 22, ust. 2: „Przyjmując za punkt wyjścia w sprawach finansowych instytucji i dóbr kościelnych [...] Układające się Strony stworzą specjalną komisję, która zajmie się koniecznymi zmianami” [Konkordat 1993]. Tak też było w tym przypadku, a współprzewodniczący komisji wspólnej rządu i episkopatu abp Sławoj Leszek Głódź mówił, że Kościół jest otwarty na współpracę z rządem, by relacje między państwem a Kościołem były stabilne [DGP 2012]. Prace nad projektem trwały ponad rok, w tym czasie doszło do kompromisu między rządem a przedstawicielami Kościoła, którym był odpis w wysokości 0,5% [Ferfecki 2012]. Mimo deklarowania braku konfliktów w stosunkach z rządem uwagi biskupów co do zmian przedstawionych w projekcie ustawy mogą świadczyć o zgoła innej sytuacji w relacji przedstawicieli Kościoła i władzy państwa [Ferfecki 2012]. Biskupi ostrzegali w swoich uwagach przed „pogwałceniem konkordatu i konstytucji” [Ferfecki 2012]. Posłowie komentowali, że prace nad projektem ustawy od początku szły bardzo opornie, a specjalista od wizerunku dr Norbert Maliszewski ocenił, że spór światopoglądowy nie jest korzystny dla partii, toteż Platforma Obywatelska będzie się starała, aby projekt trafił do Sejmu jak najpóźniej [Ferfecki 2012]. Mimo zapowiedzi ówczesnego ministra administracji i cyfryzacji Michała Boniego o możliwym odpisie podatku 0,5% na Kościoły, projekt nie wszedł w życie. Zapowiadane zmiany miały być dostępne od 2015 r. [Wilgocki 2014]. W październiku 2014 r. minister Andrzej Halicki ogłosił, że w 2015 r. ani też w najbliższym czasie Fundusz Kościelny nie zostanie zastąpiony proponowanym odpisem [Wilgocki 2014]. Rząd Platformy Obywatelskiej stwierdził, że dopóki nie ma wspólnego stanowiska, to wszelkie zmiany byłyby niekorzystne [Wilgocki 2014]. Jednocześnie można przypuszczać, że zmiany takie w roku wyborczym mogłyby przysporzyć partii trudności w utrzymaniu władzy, stąd brak zdecydowanych zmian w tej sprawie.

W tym miejscu należy wskazać kwoty przekazywane w ramach Funduszu Kościelnego w trakcie rządów Platformy Obywatelskiej. Trzeba przy tym zaznaczyć, że Fundusz Kościelny nie zawiera w sobie całości przekazywanych pieniędzy z budżetu państwa na Kościoły, a tym bardziej nie obrazuje majątku Kościoła w danym roku. Do tej kwoty należy dodać różnego rodzaju dotacje, które mogą i są przekazywane na modernizację budynków czy zabytków sakralnych, jednak najklarowniejszymi do analizy i jednocześnie najbardziej potwierdzonymi kwotami są te wpisywane corocznie w ustawę budżetową. Poniższy wykres przedstawia zmienność przekazywanych na Fundusz Kościelny pieniędzy z budżetu państwa od roku budżetowego 2008 do 2015.

Wykres 1. Zmiany wartości Funduszu Kościelnego w okresie rządów PO.

Źródło: Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2008, Dz. U. 2008, nr 19, poz. 117; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2009, Dz. U. 2009, nr 10, poz. 58; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2010, Dz. U. 2010, nr 19, poz. 102; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2011, Dz. U. 2011, nr 29, poz. 150; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2012, Dz. U. 2012, poz. 273; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2013, Dz. U. 2013, poz. 169; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2014, Dz. U. 2014, poz. 162; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2015, Dz. U. 2015, poz. 153.

Z przedstawionego wykresu 1 wynika, iż średnia kwota przeznaczana na Fundusz Kościelny w latach 2008–2015 wynosiła 96,8 mln zł. W 2009 r., pomimo trwającego globalnego kryzysu finansowego, podniesiono kwotę Funduszu Kościelnego z 97,9 mln w 2008 r. do 99,4 mln zł [Dz. U. 2008, nr 19, poz. 177; Dz. U. 2009, nr 10, poz. 58]. W 2010 r. nastąpił wyraźny spadek wartości (o ok. 13%) przekazanych środków, co mogło być konsekwencją wspomnianego kryzysu finansowego [Dz. U. 2010, nr 19, poz. 102]. Jednakże od tego czasu wartość Funduszu Kościelnego niezmiennie rosła i w 2011 r. wynosiła 89,1 mln zł [Dz. U. 2011, nr 29, poz. 150]. Od roku budżetowego 2012 do 2014 widzimy stałość w przeznaczanych kwotach na Fundusz Kościelny [Dz. U. 2012, poz. 273; Dz. U. 2013, poz. 169; Dz. U. 2014, poz. 162]. Jedną z interpretacji, jaką możemy wysunąć w tym przypadku, może

być przygotowywanie w ten sposób instytucji kościelnych do likwidacji Funduszu Kościelnego. Prace nad likwidacją trwały od 2011 r., lecz ostatecznie nie weszły w życie. W roku budżetowym 2015 nastąpił wyraźny wzrost wartości Funduszu, który przekroczył 100 mln zł [Dz. U. 2015, poz. 153]. Była to rekordowa suma przeznaczona z budżetu państwa na Kościoły w okresie rządów Platformy Obywatelskiej. Konkretnie kwoty przeznaczane z budżetu państwa na Fundusz Kościelny w minionych latach przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Kwoty przewidziane w ustawie budżetowej na Fundusz Kościelny (w mln zł)

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Wysokość Funduszu Kościelnego	97,9	99,4	86,3	89,1	94,4	94,4	94,4	118,2

Źródło: Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2008, Dz. U. 2008, nr 19, poz. 117; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2009, Dz. U. 2009, nr 10, poz. 58; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2010, Dz. U. 2010, nr 19, poz. 102; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2011, Dz. U. 2011, nr 29, poz. 150; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2012, Dz. U. 2012, poz. 273; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2013, Dz. U. 2013, poz. 169; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2014, Dz. U. 2014, poz. 162; Sejm RP, Ustawa budżetowa na rok 2015, Dz. U. 2015, poz. 153.

W marcu 2011 r. Jan Dworak, przewodniczący Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji podał do wiadomości publicznej wykaz podmiotów ubiegających się o rozszerzenie koncesji, w którym jednym z wnioskodawców była Fundacja Lux Veritatis ubiegająca się o miejsce dla Telewizji Trwam [Secler 2013]. KRRiT nie rozpatrzyła pozytywnie wniosku Fundacji Tadeusza Rydzyka, argumentując to brakiem odpowiedniego zaplecza finansowego, które dałoby możliwość sfinansowania koncesji i utrzymania programu nadawczego [Kazimierczak 2012]. Do KRRiT wpłynął wniosek o rozszerzenie koncesji, a wskutek negatywnego rozpatrzenia przez KRRiT wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy [Secler 2013]. Po analizie wniosków przez KRRiT podtrzymano w 2012 r. decyzję podjętą w roku poprzednim [Secler 2013]. Fundacja Lux Veritatis złożyła skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, który również odrzucił skargę [BIP 2012]. Sprawa została skierowana do Naczelnego Sądu Administracyjnego jako skarga kasacyjna od decyzji WSA w Warszawie [Secler 2013]. O przyznanie koncesji Telewizji Trwam postulowała również Konferencja Episkopatu Polski, wydając oświadczenie, w którym mówiła m.in. o tym, iż: „Odrzucenie przez KRRiT kolejnego wniosku Telewizji Trwam o uzyskanie koncesji na multipleksie oznaczałoby wyraźną dyskryminację wiernych Kościoła Katolickiego w Polsce” [KEP 2013]. Podnoszone były głosy, że KRRiT nie podała kryteriów przyznawania koncesji, a w Polsce zaczęły się liczne manifestacje w obronie Telewizji Trwam i wolności słowa [Secler 2013]. Protestujący twierdzili, że TV Trwam była dyskryminowana przez władze, w szczególności rząd koalicyjny PO–PSL, z powodów politycznych w odpowiedzi na krytykowanie większości ich działań i za propagowanie wartości chrześcijańskich [wPolityce.pl 2012]. Rada Stała Konferencji Episkopatu Polski również wydała oświadczenie, w którym stwierdziła, iż: „Wykluczenie stacji o charakterze

religijnym w procesie koncesyjnym narusza zasadę pluralizmu oraz równości wobec prawa” [KEP 2012b]. Jedną z form protestu była pielgrzymka na Jasną Górę, którą poparł papież Benedykt XVI, przemawiając w języku polskim po modlitwie Anioł Pański, powiedział: „Pozdrawiam uczestników pielgrzymki Rodziny Radia Maryja zebranych na Jasnej Górze, którzy modlą się za ojczyznę, za rodziny, o wolność słowa” [Dziennik.pl 2012]. Pod koniec roku 2013 media donosiły, że J. Dworak i Krzysztof Luft otrzymali list z groźbą śmierci, w którym miało być napisane, że „jeśli Telewizja Trwam tej licencji nie dostanie do marca, nasz pluton egzekucyjny dostanie polecenie wyeliminowania zdrajców” [Secler 2013]. W 2014 r. Naczelny Sąd Administracyjny orzekł, że WSA w Warszawie dokonał prawidłowej oceny postępowania KRRiT, tym samym oddalając skargę kasacyjną Fundacji Lux Veritatis [Lemańska, Zajac 2014].

Należy zauważyć, że kryzys wewnątrzinstytucjonalny znajduje odzwierciedlenie również w medialnym wizerunku instytucji religijnych, a te z kolei implikują spadek praktyk religijnych i potwierdzają kryzys autorytetu Kościoła. Ciekawą definicję mediatyzacji religii zaproponował Stig Hjarvard, pisząc, że „mediatyzacja jest procesem, w toku którego wyobrażenia oraz praktyki religijne stają się znacząco zależne od mediów [Guzek 2015]. Proces mediatyzacji religii w Polsce pokazuje, że praktyki i wyobrażenia religijne stawały się coraz bardziej zależne od logiki medialnej. Po śmierci Jana Pawła II w 2005 r. to właśnie media odegrały kluczową rolę w budowaniu i utrwalaniu jego wizerunku. Odbywało się to m.in. przez transmisje uroczystości pogrzebowych, kanonizacji, jak również filmy dokumentalne. W tym samym okresie coraz częściej to media kształtowały obraz Kościoła w Polsce, nagłaśniając przypadki skandali i nadużyć osób duchownych. Chociaż swego rodzaju przełomem w temacie skandali w Kościele był wyemitowany materiał braci Sekielskich „Tylko nie mów nikomu” w 2019 r., to już wcześniej media nagłaśniały dany problem. Przykładem może być jedna z najgłośniejszych spraw, która ciągnęła się przez lata, a mianowicie sprawa tylawska – pierwsza w Polsce głośna afera dotycząca molestowania nieletnich dziewczynek przez duchownego [Wyborcza.pl 2008].

Transformacja religii pod wpływem mediów wskazuje na złożoną relację między mediatyzacją a sekularyzacją. Z jednej strony rosnąca obecność treści religijnych w mediach bywa interpretowana jako przejaw desekularyzacji lub resakralizacji. Z drugiej strony treści religijne uniezależniają się od instytucji, stając się elementem „banalnej religii”, a tradycyjne autorytety tracą kontrolę nad wiernymi, zatem w tym rozumieniu mediatyzacja stanowi czynnik sekularyzacyjny [Guzek 2019].

WPLYW POLITYKI RZĄDÓW PO W LATACH 2007–2015 NA POSTRZEGANIE KOŚCIOŁA I PRAKTYKI RELIGIJNE

Struktura wiernych w Polsce należących do Kościoła katolickiego w 2006 r. wynosiła ponad 36 mln osób, co stanowiło 96,1% ogółu ludności, natomiast w 2011 r. według Narodowego Spisu Powszechnego wynika, że liczba ta zmniejszyła o nie-

spełna 3 mln wiernych i stanowiła 95,9% wszystkich należących do wyznania [GUS, ISKK 2016]. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego przedstawił wyniki badań dotyczące zaangażowania w wiarę i tak w 2012 r. głęboko wierzący stanowili 20,1%, wierzący 60,8%, niezdecydowane osoby to 10,3%, obojętni 5,4%, a niewierzący stanowili 2,9% [GUS, ISKK 2014]. W 2015 r. z raportu badań GUS zauważamy, że głęboko wierzących było 10,5%, co oznacza spadek o niemal połowę w porównaniu z 2012 r., jako osoby wierzące deklarowało się 69,6%, a więc o 9% więcej niż sprzed 3 lat, pozostali, tj. niezdecydowani, obojętni i niewierzący, stanowili odpowiednio 12%, 5,3% i 2,6% [GUS 2017]. Interesującą zależność widać również w danych dotyczących wskaźników *dominicanos* – osób uczęszczających w niedzielę na Mszę świętą oraz *communicantes* – osób, które przyjmują sakrament Komunii Świętej podczas Mszy św. Jeśli chodzi o wskaźnik *dominicanos* na przestrzeni lat 2006–2015 wynosił w 2006 r. 45,8%, w 2011 r. 40%, w roku 2015 natomiast 39,8% [Lisak 2015]. Na tle malejącego wskaźnika osób uczęszczających na Mszę świętą w niedzielę możemy zaobserwować rosnący w tych latach wskaźnik *communicantes*, który przedstawia się odpowiednio 16,3%, 16,1% oraz w 2015 r. 17% [Lisak 2015]. Apostazji, czyli formalnego aktu wypisania z Kościoła dokonało w okresie 2006–2009 łącznie 1057 osób [ISKK 2023]. W samym roku 2010 liczba wynosiła 459, a więc stanowiła niemal połowę wszystkich osób z 3 poprzednich lat [ISKK 2023]. Instytut Statystyczny Kościoła Katolickiego w 2010 r. przerwał prace badawcze dotyczące aktów apostazji w Polsce, pisząc, że „w związku ze stosunkowo niewielką skalą zjawisk ISKK nie kontynuował prac badawczych aktów apostazji w Polsce” [ISKK 2023]. Możemy jednak zauważyć, mimo braku większej ilości danych, że tendencja była rosnąca.

Zmiany w samej strukturze Kościoła również są widoczne, chociażby w liczbie wyświęconych kapłanów diecezjalnych. W tym przypadku również widać jednoznaczny spadek, co potwierdzają badania. W roku 2006 wyświęconych zostało 512 kapłanów, a w 2011 r. 481 [GUS, ISKK 2014]. Konferencja Episkopatu Polski podaje, że w 2015 r. wyświęcono 329 księży, co oznacza, że w niespełną dekadę liczba święceń kapłańskich spadła o 35,75% [eKai 2022]. Analogicznie spada również liczba księży w Polsce, gdyż w 2006 r. było 6413 kapłanów, w 2010 r. zauważalny jest lekki wzrost, gdyż liczba wynosiła 6513 [GUS, ISKK 2014]. Natomiast w 2015 r. liczba księży osiągnęła wartość 5684 osób, co oznacza, że w ciągu 5 lat ubyło ponad 10% księży [ISKK 2017]. W Polsce liczba porzuceń kapłaństwa przez księży diecezjalnych malała od roku 2005 do 2009, natomiast od 2009 r. rośnie [KAP 2020]. Jak wskazują dane Europejskiej Służby na rzecz Powołań, w 2012 r. zarejestrowano 222 przypadki porzucenia stanu kapłańskiego, gdzie ¼ ogólnej liczby przypadała wówczas na Polskę [KAP 2020].

POSTRZEGANIE RELIGII PRZEZ OBYWATELI

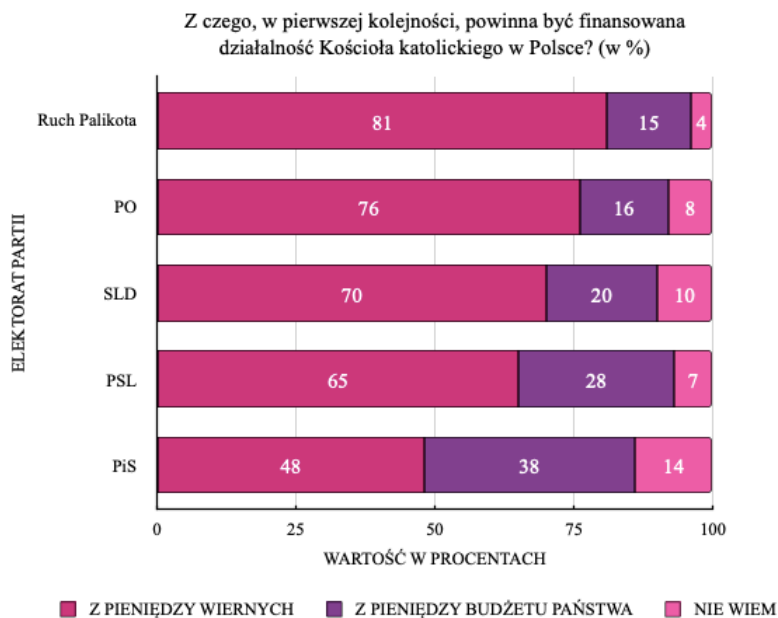
Stosunek do religii, Kościoła i samego Boga stanowi dla Polaków ważny aspekt w codziennym życiu, na co wskazuje wiele badań. Jednym z nich jest badanie przeprowadzone przez Centrum Badania Opinii Społecznej dotyczące zaangażowania Polaków w lokalnych parafiach. Jedno z pytań, na które respondenci odpowiadali, było to, czy czują się związani z lokalną parafią. W odpowiedziach z lat 2008 i 2011 nie zauważa się drastycznych zmian, gdyż w 2008 r. 74% ankietowanych odpowiedziało twierdząco, 25% przecząco, a 1% nie potrafił określić swojego stanowiska [CBOS 141/2011]. W 2011 r. było odpowiednio 72% twierdzących odpowiedzi i 28% przeczących [CBOS 141/2011]. Pomimo niewielkich różnic warto zaznaczyć, że przynależność do parafii lokalnej z 2011 r. była najniższa od początku lat 90. XX w. Rozwinięciem przedstawionych wyników było pytanie do ankietowanych, którzy nie czują się związani ze swoją parafią, o powód braku więzi. Z wymienianych odpowiedzi, które najbardziej różniły się w latach 2008 i 2011, wynika, że 48% osób w 2008 r. było wierzących, lecz niepraktykujących, a w 2011 r. odpowiedź tę wskazało 57% badanych [CBOS 141/2011]. Deklarowanie siebie jako osoby niewierzącej w 2008 r. wskazało wówczas 10%, trzy lata później 18% badanych [CBOS 141/2011]. Natomiast brak inicjatyw w parafii jako powód braku przynależności w 2008 r. wskazało 24%, a w 2011 r. nastąpił spadek o 7 punktów procentowych (17%) [CBOS 141/2011]. Warto przyrzeć się również badaniom na temat obecności religii i Kościoła w życiu publicznym. Dużą zmianą, jaką możemy zauważyć na przestrzeni lat 2005 i 2013, jest stosunek społeczeństwa do wypowiedzania się przedstawicieli Kościoła na tematy moralne i obyczajowe. W 2005 r. 75% respondentów deklarowało, że nie razi ich fakt wypowiedzania się Kościoła w tych kwestiach, jednakże w 2013 r. 61% osób opowiedziało się, że nie przeszkadza im ten fakt [CBOS 170/2013]. Na spadek 14 punktów procentowych mogły wpłynąć debaty toczące się w tym czasie, m.in. sprawa *in vitro*, którą w 2012 r. poparło 79% badanych w czasie, gdy Kościół ją odrzucał [CBOS 121/2012]. Ponad połowę badanych razi również fakt zajmowania przez Kościół stanowiska względem uchwalanych przez Sejm ustaw i te dane są względnie trwałe (60% w 2005 r. i 61% w 2013 r.) [CBOS 170/2013]. Za źródła moralności człowieka, które są upatrywane w prawie Bożym, w 2005 r. opowiedziało się 27% ankietowanych, w 2013 r. 19%, tym samym wzrosła liczba badanych, którzy moralność identyfikują z wewnętrzną sprawą każdego człowieka (odpowiednio 46% i 57%) [CBOS 15/2014]. Jeśli zaś chodzi o stosunek do zasad moralnych religii katolickiej, to obserwujemy, że podejście do katolickich zasad moralnych jako tych, które są najlepsze i wystarczające, miało tendencję spadkową – w 2006 r. poparło to stanowisko 31% ankietowanych, trzy lata później 24% i w 2013 r. 18% [CBOS 15/2014]. Stałą kwestią jest jednak wiara w samego Boga. Ponad połowa badanych na przełomie 2009 i 2015 r. deklaruje, że wierzy w Boga i nie ma wątpliwości co do Jego istnienia [CBOS 29/2015]. Zastanawiający jest jednak fakt, że w 2015 r. 20% osób deklarujących wiarę w Boga i brak wątpliwości

Jego istnienia nie uczestniczy lub uczestniczy okazjonalnie w praktykach religijnych [CBOS 29/2015]. W kontekście innych wierzeń bądź też niewierzeń religijnych wart odnotowania jest stosunek do wiary w niebo i piekło. Jak pokazują badania z 2015 r., w niebo wierzy 70% ankietowanych, a w piekło 56% [CBOS 29/2015]. Oba elementy są częścią doktryny wiary chrześcijańskiej i patrząc na ogólną deklarację wiary w tym badaniu (83% badanych wierzy w Boga bez większych wątpliwości), możemy zauważyć, że wyniki nie są współmierne, a wręcz znacząco się różnią, co może wskazywać na wybiórczość ankietowanych, stosowaną względem akceptacji doktryny religijnej, którą wyznają [CBOS 29/2015].

OPINIA PUBLICZNA NA TEMAT PRZEKAZYWANYCH KWOT Z BUDŻETU PAŃSTWA NA FUNDUSZ KOŚCIELNY

Oddziaływanie Kościoła na polską politykę czy też oddziaływanie polityki na Kościół możemy zobaczyć również w Sejmie i jego pracy, m.in. nad ustawą budżetową. Zaprzysiężenie nowych posłów wiąże się z uroczystym ślubowaniem, podczas którego każdy, wypowiadając słowo „ślubuję”, może dobrowolnie dodać formułę „tak mi dopomóż Bóg”. Według sporządzonego zestawienia w 2007 r. do Boga odwołało się 401 posłów, co stanowiło w przybliżeniu 87% wszystkich posłów, natomiast w 2011 r. liczba posłów odwołujących się do Boga w czasie ślubowania spadła do 381, a więc o niespełna 5% [Uhlig, Szołucha 2023]. Co ciekawe, w 2005 r., kiedy władzę objęła partia Prawa i Sprawiedliwości ślubowań przypięczutowanych odwołaniem do Boga było mniej niż w 2007 r., a liczba wynosiła 393 [Uhlig, Szołucha 2023]. Zauważalna jest pewna zależność między postawą zaprzysiężonych posłów względem wiary a ówczesnym elektoratem Platformy Obywatelskiej. PO w 2007 r. miała większe poparcie w osobach o prawicowych poglądach. Stosunek elektoratu zmienił się zaś w 2011 r., wzrósł wtedy odsetek osób o lewicowych poglądach popierających partię PO, a tym samym zmniejszył się procent odwoływania do Boga posłów Sejmu VII kadencji w trakcie uroczystego ślubowania.

Z badań opinii społecznej przeprowadzonych w 2012 r. wynika, że ponad 50% badanych było przekonanych o tym, iż Kościół katolicki w Polsce jest przede wszystkim finansowany z pieniędzy wiernych [CBOS 63/2012]. W odpowiedzi na pytanie, z czego przede wszystkim powinien być finansowany Kościół katolicki w Polsce, 63% respondentów opowiedziało się za finansowaniem z pieniędzy wiernych, a jedynie 24% za finansowaniem z budżetu państwa [CBOS 63/2012]. Jak podają wyniki badań, niezależnie od różnic dotyczących źródeł finansowania Kościoła w Polsce, we wszystkich elektoratach większość opowiada się za rozwiązaniem finansowania Kościoła z pieniędzy wiernych, jednak najwięcej przeciwników tego rozwiązania obejmuje elektorat partii Prawa i Sprawiedliwości [CBOS 63/2012]. Wykres 2 prezentuje odpowiedzi elektoratu konkretnych partii politycznych.

Wykres 2. Z czego, w pierwszej kolejności, powinna być finansowana działalność Kościoła katolickiego w Polsce? (w %)

Źródło: CBOS, *Opinie o finansowaniu Kościoła, Komunikat z badań*, BS/63/2012, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_063_12.PDF (dostęp: 31.01.2024).

Największe różnice w odpowiedziach ankietowanych były widoczne w obrębie tematu finansowania przez państwo działalności duszpasterskiej i ewangelizacyjnej w parafiach, gdyż za opowiedziało się ogółem 48%, przeciw było 44%, a 8% ankietowanych było niezdecydowanych [CBOS 63/2012]. Najbardziej popieranym obszarem wśród respondentów było finansowanie zabytków kościelnych przez państwo – 88% badanych wyraziło poparcie, natomiast największy sprzeciw wskazano przy finansowaniu przez państwo składek na ubezpieczenie społeczne dla księży, którzy nie mają umowy o pracę [CBOS 63/2012]. Jeśli chodzi o ogólne poparcie społeczeństwa w temacie likwidacji Funduszu Kościelnego i zastąpienia go odpisem z podatku w wysokości 0,5%, jak przewidziano w projekcie ustawy, to poparcie wskazało 51% respondentów, przeciw było 39%, a 10% nie wyraziło opinii [CBOS 45/2013].

ZAKOŃCZENIE

W okresie rządów Platformy Obywatelskiej w latach 2007–2015 możemy założyć, że w początkowych latach po objęciu władzy partia miała powściągliwy charakter względem spraw światopoglądowych, w tym religii. Obrazuje to szczegól-

nie struktura elektoratu, w której przeważała prawa strona i centrum, oraz badania wskazujące na ostrożne zmiany rządu względem Kościoła czy tematów, tzw. kontrowersyjnych. Wraz z narastającymi potrzebami społeczeństwa w kwestii unormowań, m.in. finansowania in vitro oraz nacisków partii opozycyjnych, Platforma Obywatelska zaczęła podejmować pewne kroki prawne w celu unormowania tychże kwestii. Spotkało się to z narastającym sprzeciwem przedstawicieli Kościoła, elektorat partii PO zaczęły zasilać osoby o lewicowych poglądach, a badania pokazują bardziej wyraźne zmiany w samej opinii publicznej czy też w danych przedstawionych przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego i Główny Urząd Statystyczny. Najbardziej wyraźną zmianą, widoczną w tym okresie jest spadek osób deklarujących się jako osoby wierzące, zawarty w Narodowym Spisie Powszechnym z 2011 r. Mimo iż nie możemy precyzyjnie określić, co było przyczyną spadku wiernych, to niewątpliwie podejmowane decyzje w sprawach światopoglądowych przez ówczesny rząd, rozpowszechniające się potyczki na drodze państwo–Kościół, medialne doniesienia o konfliktach w stosunkach między rządem a przedstawicielami Kościoła oraz bezpośrednie odwoływanie się i piętnowanie działań prawno-politycznych przez duchownych wpłynęły na postrzeganie religii oraz samej instytucji Kościoła katolickiego w Polsce. Trzeba przy tym zaznaczyć, że niezmiennie pozostało nastawienie do samej postaci Boga, jednak z większą wybiórczością społeczeństwo przyjmowało elementy doktryny wyznawanej przez siebie religii.

BIBLIOGRAFIA

- Barnat D., *Sekularyzm polityczny a spór o przekonania sumienia*, „Roczniki Filozoficzne” 2017, t. LXV, nr 4. DOI: <https://doi.org/10.18290/rf.2017.65.4-14>.
- Będą prace nad religią na maturze*, Tygodnik „Wprost”, data publikacji: 6.12.2007, <https://www.wprost.pl/kraj/119196/beda-prace-nad-religia-na-maturze.html>, (dostęp: 26.01.2024).
- Biuletyn Informacji Publicznej, Wojewódzki Sąd Administracji w Warszawie, Komunikat dotyczący sprawy ze skargą Lux Veritatis i Mediasat sp. z o. o., data publikacji: 25.05.2012, <https://bip.warszawa.wsa.gov.pl/114/komunikat-dotyczacy-sprawy-ze-skarg-fundacji-lux-veritatis-i-mediasat-sp-z-o-o.html> (dostęp: 27.01.2024).
- Bujara M., *Nazwałam zło w Tylawie*, „Gazeta Wyborcza”, data publikacji: 13.03.2008, <https://wyborcza.pl/7,76842,5018468.html> (dostęp: 22.08.2025).
- Casanova J., *Katolicyzm a sekularyzacja*, „Znak” 2008, nr 641.
- CBOS, *Czy Polacy skorzystają z odpisu podatkowego na Kościół?*, Komunikat z badań, BS/45/2013, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_045_13.PDF (dostęp: 31.01.2024).
- CBOS, *Kanon wiary Polaków*, Komunikat z badań, nr 29, 2015, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_029_15.PDF (dostęp: 28.01.2024).
- CBOS, *Opinie o finansowaniu Kościoła*, Komunikat z badań, BS/63/2012, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_063_12.PDF (dostęp: 31.01.2024).
- CBOS, *O religijnym i społecznym zaangażowaniu Polaków w lokalnych parafiach*, Komunikat z badań, BS/141/2011, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_141_11.PDF, (dostęp: 28.01.2024).
- CBOS, *Postawy wobec stosowania zapłodnienia in vitro*, Komunikat z badań, BS/121/2012, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_121_12.PDF (dostęp: 28.01.2024).

- CBOS, *Religia i Kościół w przestrzeni publicznej*, Komunikat z badań, BS/170/2013, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_170_13.PDF (dostęp: 28.01.2024).
- CBOS, *Religijność a zasady moralne*, Komunikat z badań, nr 15, 2014, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_015_14.PDF (dostęp: 28.01.2024).
- Donald Tusk: *Wiara i wolność nie są w konflikcie*, „eKai”, data publikacji: 29.02.2008, <https://www.ekai.pl/donald-tusk-wiara-i-wolnosc-nie-sa-w-konflikcie-wywiad/> (dostęp: 26.01.2024).
- Episkopat: *Lekcje religii powinny być w ramowym planie nauczania*, „Newsweek”, data publikacji: 14 marca 2012, aktualizacja: 28.11.2012, <https://www.newsweek.pl/polska/episkopat-lekcje-religii-powinny-byc-w-ramowym-planie-nauczania/37cvqdl> (dostęp: 26.01.2024). DOI: <https://doi.org/10.21797/ksme.2012.14.3.001>.
- Perfecki W., *Kościół spiera się z rządem*, „Rzeczpospolita”, data publikacji: 4.09.2013, aktualizacja: 5.03.2012, <https://www.rp.pl/wydarzenia/art5395101-kosciol-spiera-sie-z-rzadem> (dostęp: 27.01.2024).
- Ołtarzewska K., *Fundusz Kościelny*, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, „Gov.pl”, data publikacji: 22.08.2023, <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny> (dostęp: 27.01.2024).
- Główny Urząd Statystyczny, *Jakość życia w Polsce w 2015 r. Wyniki badań spójności społecznej*, Urząd Statystyczny w Łodzi, Warszawa 2017.
- Główny Urząd Statystyczny, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *Kościół katolicki w Polsce 1991–2011*, Rocznik Statystyczny, Warszawa 2014.
- Główny Urząd Statystyczny, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, *1050 lat chrześcijaństwa w Polsce*, Warszawa 2016.
- Guzek D., *Mediatizing secular state: Media, religion and politics in contemporary Poland*, „Peter Lang” 2019. DOI: <https://doi.org/10.3726/b15404>.
- Guzek D., *Mediatyzacja religii. Analiza pojęcia*, [w:] *Przestrzenie komunikacji: technika, język, kultura*, E. Borkowska, A. Pogorzelska-Kliks, B. Wojewoda (red.), Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2015.
- Instytut Statystyczny Kościoła Katolickiego SEC, *Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia*, Warszawa 2017.
- Instytut Statystyczny Kościoła Katolickiego w Polsce, *Statystyki nt. apostazji w Polsce*, data publikacji: 29.09.2023, <https://www.iskk.pl/badania/religijnosc/303-statystyki-nt-apostazji-w-polsce> (dostęp: 28.01.2024).
- Jartyś J., *Kwestie obyczajowe w programie i działalności Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej*, „Acta Politica Polonica” 2016, t. 35, nr 1. DOI: <https://doi.org/10.18276/ap.2016.35-05>.
- Karnowska D., *Identyfikacja lewica-prawica i jej rozumienie w przestrzeni kulturowej*, „Political Preferences” 2010, nr 1.
- Katolicka Agencja Prasowa, *73 polskich księży diecezjalnych porzuciło kapłaństwo w ciągu jednego roku. Dane z Polski i świata*, „Aleteia”, data publikacji: 13.02.2020, <https://pl.aleteia.org/2020/02/13/73-polskich-ksiezy-diecezjalnych-porzucilo-kaplanstwo-w-ciagu-jednego-roku-dane-z-polski-i-swiata/> (dostęp: 28.01.2024).
- Kazimierzczak W., *KRRiT: TV Trwam bez koncesji na nadawanie na multipleksie*, „Prawo.pl”, data publikacji: 17.01.2012, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/krrit-tv-trwam-bez-koncesji-na-nadawanie-na-multipleksie,43202.html> (dostęp: 27.01.2024).
- Klemczak S., *Ordo temporis. „Sekularyzacja” jako kategoria historiograficzna*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, „Studia Religioologica” 2007, z. 40.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat Prezydium KEP po ogłoszeniu wyników w Senacie ws. ustawy dotyczącej procedury „in vitro”*, data publikacji: 10.07.2015, <https://episkopat.pl/komunikat-prezydium-kep-po-ogloszeniu-wynikow-glosowania-w-senacie-ws-ustawy-dotyczacej-procedury-in-vitro/> (dostęp: 26.01.2024) a.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat z 352. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, data publikacji: 20.06.2010, <https://episkopat.pl/komunikat-z-352-zebrania-plenarnego-konferencji-episkopatu-polski/> (dostęp: 26.01.2024).

- Konferencja Episkopatu Polski, *Komunikat z 357. Zebrania Plenarnego Konferencji Episkopatu Polski*, data publikacji: 14.03.2012, <https://episkopat.pl/komunikat-z-357-zebrania-plenarnego-konferencji-episkopatu-polski/> (dostęp: 26.01.2024) a.
- Konferencja Episkopatu Polski, *List Przewodniczącego KEP do Prezydenta RP*, data publikacji: 17.07.2015, <https://episkopat.pl/list-przewodniczacego-kep-do-prezydenta-rp-2/> (dostęp: 26.01.2024) b.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Odpowiedź Przewodniczącego KEP na list Prezydenta RP z dnia 22 lipca 2015 r.*, <https://episkopat.pl/odpowiedz-przewodniczacego-kep-na-list-prezydenta-rp-z-dnia-22-lipca-2015-r/> (dostęp: 26.01.2024) c.
- Konferencja Episkopatu Polski, *Oświadczenie Konferencji Episkopatu Polskie w sprawie Telewizji Trwam*, data publikacji: 6.03.2013, <https://episkopat.pl/oswiadczenie-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-telewizji-trwam/> (dostęp: 27.01.2024).
- Konferencja Episkopatu Polski, *Oświadczenie Rady Stałej Konferencji Episkopatu Polski w sprawie przyznania Telewizji Trwam miejsca na multipleksie cyfrowym*, data publikacji: 16.01.2012, <https://episkopat.pl/doc/167693.oswiadczenie-rady-stalej-konferencji-episkopatu-polski-w-sprawie-przyznania-telewizji-trwam-miejsca-na-multipleksie-cyfrowym> (dostęp: 27.01.2024) b.
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., nr 51, poz. 318.
- Kowalczyk K., *Sacrum czy profanum? Partie i ugrupowania parlamentarne wobec ustawodawstwa antyaborcyjnego w Polsce*, „Uniwersytet Szczeciński” 2020.
- Kowalczyk K., Hurska-Kowalczyk L., *Kampania Platformy Obywatelskiej w wyborach parlamentarnych w 2011 roku – strategia, taktyka, rezultaty*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2012, vol. 35.
- Lemańska M., Zajac M., *NSA oddalił skargi nadawców TV Trwam i Tele5*, „Rzeczpospolita”, data publikacji: 21.05.2014, <https://www.rp.pl/media/art12473481-nsa-oddalil-skargi-nadawcow-tv-trwam-i-tele5> (dostęp: 28.01.2024).
- Leśniczak R., *Idea sekularyzmu w polskiej kampanii parlamentarnej w 2019 roku*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K-Politologia” 2020, vol. XXVII, 1. DOI: <https://doi.org/10.17951/k.2020.27.1.171-189>.
- Lisak M., *Transformacja religijności Polaków – wybrane aspekty religijnej zmiany*, „Sympozjum” 2015, nr 2 (29).
- Marczewska-Rytko M., *Religia i polityka w globalizującym się świecie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010.
- Minister Edukacji w TOK FM: „Chciałam uspokoić, religia zostaje w szkołach”, „Tok FM”, data publikacji: 9.03.2012, <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103454,11312037,minister-edukacji-w-tok-fm-chcialam-uspokoic-religia-zostaje.html> (dostęp: 26.01.2024).
- Państwowa Komisja Wyborcza, *Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, data publikacji: 2010, <https://prezydent2010.pkw.gov.pl/PZT/PL/WYN/W/index.htm> (dostęp: 12.01.2024).
- Papież pozdrowił pielgrzymkę Radia Maryja. „Modlą się o wolność słowa”, „Dziennik.pl”, data publikacji: 8.07.2012, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/397153,benedykt-xvi-pozdrowil-w-castel-gandolfo-pielgrzymke-radia-maryja.html> (dostęp: 28.01.2024).
- Platforma Obywatelska, *Deklaracja Ideowa*, [w:] *Polska zasługuje na cud gospodarczy*, Program wyborczy Platformy Obywatelskiej, Warszawa 2007.
- Platforma Obywatelska, *Następny krok. Razem*, Program wyborczy Platformy Obywatelskiej, Warszawa 2011.
- Platforma Obywatelska, *Historia*, <https://platforma.org/historia#0> (dostęp: 12.01.2024).
- Po latach dyskusji w życie wchodzi ustawa regulująca in vitro, „Prawo.pl”, data publikacji: 31.10.2015, <https://www.prawo.pl/zdrowie/po-latach-dyskusji-w-zycie-wchodzi-ustawa-regulujaca-in-vitro,239936.html> (dostęp: 26.01.2024).
- Prezydent.pl, *List do Przewodniczącego Konferencji Episkopatu Polski*, data publikacji: 22.07.2015, <https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/inne/list-do-przewodniczacego-konferencji-episkopatu-polski,18145> (dostęp: 26.01.2024).

- „Przyszłście po to, aby dać świadectwo prawdzie” – Marsz w obronie Trwam i wolnych mediów, „wPolityce.pl”, data publikacji: 22.04.2012, <https://wpolityce.pl/polityka/131043-przyszlscie-po-to-aby-dac-swiaadectwo-prawdzie-marsz-w-obronie-trwam-i-wolnych-mediow> (dostęp: 27.01.2024).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dz. U. 2012, poz. 204.
- Rzqd: *Samodzielne opłacanie składek przez duchownych, likwidacja Funduszu Kościelnego*, „Dziennik Gazeta Prawna”, data publikacji: 15.03.2012, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/602889.rzad-samodzielne-oplacanie-skladek-przez-duchownych-likwidacja-funduszu-koscielnego.html> (dostęp: 27.01.2024).
- Secler B., *Spór o multipleks. Telewizja Trwam kontra Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji*, „Przegląd Polityczny” 2013, nr 1, s. 146–147.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2008, Dz. U. 2008, nr 19, poz. 117.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2009, Dz. U. 2009, nr 10, poz. 58.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2010, Dz. U. 2010, nr 19, poz. 102.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2011, Dz. U. 2011, nr 29, poz. 150.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2012, Dz. U. 2012, poz. 273.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2013, Dz. U. 2013, poz. 169.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2014, Dz. U. 2014, poz. 162.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa budżetowa na rok 2015, Dz. U. 2015, poz. 153.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Kadencja VII, Sprawozdanie Stenograficzne z I. Posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 18 listopada 2011 r., Warszawa 2011.
- Szymanek J., *Trybunał Konstytucyjny wobec religii w szkole publicznej*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2012, t. 15, s. 57.
- TK: *wliczanie ocen z religii do średniej zgodne z konstytucją*, „Dziennik Gazeta Prawna”, data publikacji: 2.12.2009, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/375461,tk-wliczanie-ocen-z-religii-do-sredniej-zgodne-z-konstytucja.html> (dostęp: 26.01.2024).
- Uhlig D., Szolucha S., *Pierwsze posiedzenie Sejmu. Którzy posłowie ślubowali na Boga*, „Biqdata – Gazeta Wyborcza”, data publikacji: 13.11.2023, <https://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,30398461,pierwsze-posiedzenie-sejmu-ktorzy-poslowie-slubowali-na-boga.html> (dostęp: 30.01.2024).
- Wilgocki M., *Halicki: Fundusz Kościelny na razie zostaje*, „Gazeta Wyborcza”, data publikacji: 10.10.2014, <https://wyborcza.pl/7,75398,16780607,halicki-fundusz-koscielny-na-razie-zostaje.html> (dostęp: 27.01.2024).
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2009 r., U 10/07, OTK 2009, Nr 11 A, poz. 163.
- Zwoliński A., *Fundusz Kościelny to nic. Zobacz, ile kosztuje nas konkordat*, „Dziennik Gazeta Prawna”, data publikacji: 16.03.2012, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/603362,fundusz-koscielny-to-nic-zobacz-ile-kosztuje-nas-konkordat.html> (dostęp: 27.01.2024).
- 217 nowych księży diecezjalnych dla Kościoła w Polsce*, „eKai”, data publikacji: 1.06.2022, <https://www.ekai.pl/217-nowych-ksiezy-diecezjalnych-dla-kosciola-w-polsce/> (dostęp: 28.01.2024).

STATE-CHURCH RELATIONS DURING THE CIVIC PLATFORM GOVERNMENT (2007–2015) AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF SECULARIZATION IN POLAND

Abstract: The phenomenon of the secularization of religion is generally defined as the liberation of individuals and institutions from the influences of religion. Over the past few years, this phenomenon has become increasingly evident in Polish society. The aim of this article is to illustrate the impact of the policies pursued after 2007, which directly influenced the spread of secularization in Poland. Although it is not possible to precisely identify the causes behind the decline in the number of adherents, the decisions made by the Civic Platform government on ideological matters, the growing disputes between the state

and the Church, media reports of conflicts between government representatives and Church authorities, and the direct criticism of political and legal actions by clergy undoubtedly influenced the perception of religion and the Catholic Church as an institution in Poland. The article is divided into six parts. The first one addresses theoretical issues surrounding the processes of secularization and secularism. The second section presents the programmatic assumptions of the Civic Platform regarding state–Church relations. The third section illustrates the issues in state–Church relations during the Civic Platform’s governance. The fourth part examines the impact of the Civic Platform’s policies between 2007 and 2015 on the perception of the Church and religious practices. The fifth section explores citizens’ perceptions of religion, while the sixth section presents public opinion on the state budget allocations to the Church Fund. The research in this article demonstrates that political actions are among the key factors in studies on the processes of secularization in Poland.

Keywords: secularization, Civic Platform, Church, politics, Poland, state–Church relations

BIOGRAM

Wiktoria Stolarczyk, lic., absolwentka studiów na kierunku politologia na Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w Lublinie. Kontakt e-mail: wiktoriastolarczyk2@wp.pl